

Jezični krajolik u turističkoj ponudi Grada Šibenika

Linguistic Landscape in Tourist Offer of Šibenik

Sanja Baraka

Visoka škola za menadžment i dizajn
Aspira e-mail: sanja.baraka@aspira.hr

Sažetak: Na turističku ponudu nekog grada ili područja utječe niz čimbenika koji se odnose na geografske, destinacijske, financijske, povijesne, kulturološke i mnoge druge razloge. Osim njih, za kvalitetnu turističku ponudu važan je i lingvistički čimbenik, posebice kada se radi o stranim gostima. Jezični krajolik (engl. linguistic landscape) kao koncept lingvistike i sociolingvistike u zadnja dva desetljeća bilježi povećan broj istraživanja i interesa lingvističara. Cilj ovog rada je pružiti pregled jezičnog krajolika na primjeru grada Šibenika, s naglaskom na elemente višejezičnosti koji se tiču turističke ponude. U radu se, osim pregleda stanja, daje i klasifikacija elemenata jezičnog krajolika kao i kvalitativna analiza znakova. Rezultati istraživanja pokazali su znatnu prisutnost višejezičnosti u jezičnom krajoliku Šibenika, u kojima očekivano prevladava engleski jezik. Time možemo tvrditi da je turistička ponuda Šibenika uvelike okrenuta prema stranom tržištu te da je jezični krajolik pod utjecajem znatnog broja turista koji posjećuju ovo područje, ali i statusa koji engleski jezik ima na globalnoj razini.

Ključne riječi: jezični krajolik, turistička ponuda, višejezičnost

Abstract: The tourist offer of a city or an area is influenced by a number of factors related to geographical, financial, historical, cultural and many other reasons. Apart from them, the linguistic factor is also important for a quality tourist offer, especially when it comes to foreign guests. The linguistic landscape as a concept of linguistics and sociolinguistics has been witnessing an increased number of research and interests of linguists in the last two decades. The aim of this paper is to provide an overview of the linguistic landscape on the example of the city of Šibenik, with an emphasis on the elements of multilingualism related to the tourist offer. In addition to an overview of the situation, the paper also provides a classification of the elements of the linguistic landscape as well as a qualitative analysis of signs. The results of the research showed a significant presence of multilingualism in the linguistic landscape of Šibenik, where English has a dominant role. Thus, we can conclude that the tourist offer of Šibenik is largely oriented towards the foreign market and the language landscape is influenced by a significant number of tourists who visit this area, but also the status the English language has on the global level.

Key words: linguistic landscape, tourist offer, multilingualism

1 . Uvod

Jezič se kroz povijest proučavanja jezika iz znanstvene perspektive pretežito istraživao na način da se dubinski zaziralo u njegovu strukturu, gramatičke ili fonološke posebnosti tog jezika, strukturalna pravila, bogatstvo vokabulara i slično. Temelj za lingvistička istraživanja obično su bila najprije pisani korpusi, a u novije vrijeme u velikoj mjeri i govorni korpusi. Međutim, jedna je stvar zajednička: fokus istraživanja jezika i kriterij određivanja jezičnih zakonitosti temeljili su se na analizi produkcije govornika nekog jezika.

U novije vrijeme osim takvih, tradicionalnijih, pristupa istraživanju jezika nekog područja možemo pronaći i neke nove koji tek dobivaju na pozornosti. Osim što neku zajednicu možemo lingvistički istraživati analizom jezika njegovih govornika, možemo ju istražiti i pregledom pisanih jezičnih tragova koje pronalazimo prolazeći nekim područjem. U zadnja dva desetljeća istraživanje tzv. jezičnih krajolika (dalje u tekstu JK) pojedinih područja sve je zanimljivije područje lingvistike i sociolingvistike, a broj istraživanja je u konstantnom porastu. Prema riječima Backhousa (2007.), urbane sredine mjesta su s mnoštvom pisanih poruka dostupnima javnosti, od naziva trgovina i ureda, preko reklamnih panoa, letaka, prometnih znakova, topografskih informacija, mapa, političkih plakata te grafita. U takvim porukama možemo pronaći i raznolik broj jezika i pisama koji onda zajedno stvaraju jezični krajolik nekog mjesta.

2 . Pojam jezičnog krajolika u lingvistici

Temelje ovakvih vrsta istraživanja postavili su 1997. g Landry i Bourhis koji su prvi definirali i dali ime onome što danas nazivamo jezičnim krajolicima, iako nisu bili prvi koji su radili na toj temi. Oni su definirali javne znakove na cesti, reklamne plakate, imena ulica, trgovina te javne natpise na vladinim zgradama kao elemente koji određuju jezični krajolik nekog područja (Shohamy & Gorter, 2009.).

Ono što čini istraživanje JK tako zanimljivim lingvistima jest upravo sociolingvistički element koji nam ta istraživanja otkrivaju jer pridonose stvaranju sociolingvističkog konteksta nekog područja i pomažu u oblikovanju percepcija statusa jezika koje možemo pronaći na javnim mjestima. Na taj način utječu također na jezično ponašanje ljudi ali i na upotrebu jezika (Cenoz & Gorter, 2006.). Aierestan *et al.* (2013.) također promiču sociolingvističku važnost istraživanja JK i tvrde da ona odražavaju vitalnost jezika te daju dodatne informacije sociolingvističkom kontekstu koje nadopunjuju one dobivene cenzusima, pregledima ili intervjuima. Stolac (2018., 302) potiče da „javne natpise treba zabilježiti, opisati i komentirati u sociolingvističkom i kulturnom kontekstu. Time se opisuje jezični identitet prostora.“ Možemo dakle tvrditi kako suvremeno istraživanje nekog područja osim prikupljanja demografskih podataka i obrade raznih statističkih informacija, također zahtijeva i lingvističku analizu govorenog prostora koja nam može dati niz zanimljivih podataka, bilo da se bavimo sociologijom, lingvistikom ili kakvom drugom društvenom djelatnosti.

Osim sociolingvističkog elementa, veoma važan koncept koji predstavlja središnji dio istrage o JK je svakako višejezičnost, odnosno postojanje i raspodjela različitih jezika na nekom području. Spoznaja o načinima na koji su različiti jezici prikazani, koliko su česti te koja je veza među njima čini jezične krajolike toliko zanimljivim područjem proučavanja. Upravo su iz tog razloga i neka od prvih istraživanja na ovu temu provedena u tradicionalno dvojezičnim ili višejezičnim područjima kao što su Quebec, Izrael, Baskija, Wales (Pavlenko, 2009.). Ipak, nakon toga su slijedili drugi radovi koji su obrađivali dijelove svijeta u kojima se na prvi pogled ne bi očekivalo pronaći toliko primjera višejezičnosti, jedan od njih je i ovaj rad koji obrađuje jezični krajolik turističke ponude Šibenika.

3 . Demografski i sociolingvistički kontekst Šibenika

Šibenik je manji grad u Republici Hrvatskoj koji se nalazi na Jadranskoj obali, u regiji Dalmacija. Prema najnovijim rezultatima popisa stanovništva iz 2021. godine, Šibenik broji 42.589 stanovnika (podatak sa službene internetske stranice Popisa stanovništva - <https://www.popis2021.hr/>). Od toga, čak 94,6% stanovnika izjašnjava se Hrvatima, dok su najveća manjina Srbi (podaci iz 2011. godine). Kao i u ostatku Hrvatske, jedini službeni jezik je hrvatski jezik, osim u području Istre gdje imamo i manjinski talijanski jezik. Međutim, ostavljajući postrani naizgled jednoliki jezični kontekst, ipak pronalazimo mnogobrojne dokaze stranog utjecaja kako u Šibeniku, tako i u ostatku Hrvatske.

Razlozi za to sigurno bi se trebali tražiti u tercijarnom sektoru djelatnosti, upravo onome koji ovom području nosi najveći broj radnih mjesta, a samim time i najveće prihode. Posebno se to odnosi na turizam, koji je većini stanovništva ako ne primaran, onda barem jedan od izvora zarade. Brojevi to dokazuju: prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2020. godine Šibensko-kninska županija brojala je 400.046 dolazaka turista, od čega su čak 303.714 bili strani državljani. Kada se uzme u obzir veličina grada, vidimo da je Šibenik posjetilo oko 9 puta više stanovnika no što sam grad broji. Usporedbe radi, 2009. godine grad je posjetilo 192.694 turista, od toga 150.638 stranih državljana. Uzimajući u obzir navedene brojke, možemo zaključiti da je turizam veoma važna djelatnost u Šibeniku, koja je također iz godine u godinu u sve većem porastu. Ovi demografski i statistički podaci služit će kao objašnjenje i motiv za analizu dijela slikovnog materijala čijom analizom ćemo se više baviti u samom istraživanju.

4 . Provedba kvalitativnog istraživanja

Pregled jezičnog krajolika u turističkoj ponudi Grada Šibenika sastojao se od sakupljanja slika u kojima možemo vidjeti prisutnost različitih stranih jezika, od kojih neke slike prikazuju kombinaciju hrvatskog sa stranim jezicima, a neke samo strane jezike. Većina materijala prikupljena je prolaskom kroz glavnu ulicu Šibenika, Ulica Stjepana Radića, te nadalje prolaskom centrom grada te malim uličicama u starom dijelu koje vode do Katedrale Sv. Jakova. Prikupljen je repozitorij od 33 slike koje će se analizirati prema različitim kategorijama u koje ih možemo svrstati ovisno o karakteru znaka, namjeni, jezicima. Cilj ovoga rada je dati kvalitativni pregled jezičnog krajolika turističke ponude Šibenika, analizirati dobivene rezultate te promišljati o mogućim razlozima i pozadini za prisutnost stranih jezika na javnome prostoru.

4.1 . Kategorizacija, rezultati istraživanja i analiza

Različita dosadašnja istraživanja jezičnih krajolika ponudila su i različita rješenja što se tiče svrstavanja pronađenog materijala u određene kategorije. Kako je već spomenuto, ovo polje lingvistike prilično je novo i kao takvome još mu nedostaje čvrstih teorijskih temelja. Ovisno o prostoru koji se istražuje te o jezičnim posebnostima tih prostora, grupiranje znakova ne može biti jednako u svim istraživanjima već bi trebalo biti prilagođeno kontekstu u kojem se nalazi te jezičnim specifičnostima tog područja. No, neke vrste podjela ipak prevladavaju u većem broju radova te ćemo ih uzeti u obzir i u grupiranju materijala za ovaj rad.

4.1.1 . Službeno i neslužbeno postavljene znakove

Većina lingvista u svojim istraživanjima razlikuje tzv. „top-down“ i „bottom-up“ znakove, odnosno službene znakove koje je postavila neka institucija ili vlada od neslužbenih znakova koje su postavila trgovačka poduzeća, privatne organizacije ili privatne osobe (Gorter, 2006.). Logično je zaključiti da je JK iz ovog aspekta zanimljivo promatrati u dvojezičnim ili

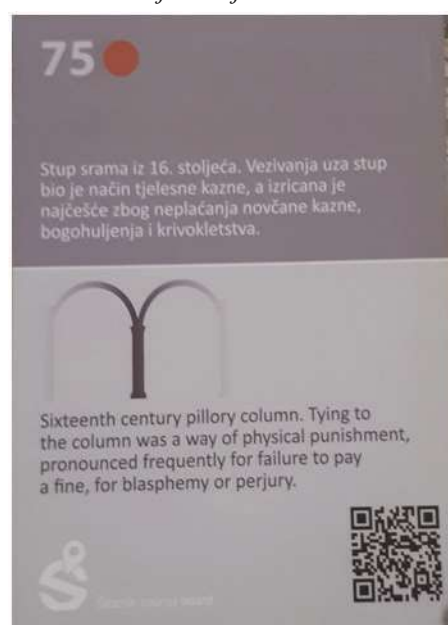
višejezičnim sredinama jer na temelju podataka kojeg možemo dobiti promatrajući jezik ili jezike u javnom prostoru, dosta možemo saznati i o jezičnoj politici neke sredine, o važnosti određenih jezika u tom području te o priznatosti nekog jezika kao službenog kako od strane državnih tijela tako i od strane njenih građana. U tradicionalno jednojezičnim sredinama, kao što je između ostalog i Hrvatska, očekujemo pronaći manje službenih znakova na stranim jezicima s obzirom na jezičnu pripadnost stanovništva.

Od ukupnog broja od 33 znaka na kojima možemo naći barem jedan strani jezik, 5 znakova su postavile neke vlasti ili institucije, dok je preostali i mnogo veći broj slika primjer privatno postavljenih znakova na stranom jeziku. Svih 5 „top-down“ znaka postavila je gradska uprava ili Turistička zajednica s ciljem da se turistima pruže informacije koje mogu lakše razumjeti. To su primjerice putokazi koji pokazuju smjer najvažnijih turističkih atrakcija u Šibeniku, ili dvojezične hrvatsko-engleske pločice pokraj znamenitosti koje pričaju kratku priču o tom turističkom lokalitetu.

Slika 1. Primjer dvojezičnih putokaza

Slika 2. Primjer dvojezičnih znakova

4.1.2. Jezici na znakovima

Uvjerljivo najviše primjera korištenja stranog jezika u krajoliku nalazimo upravo na engleskom jeziku, a razlog za to je status engleskog jezika kao globalnog jezika koji služi kao univerzalno sredstvo sporazumijevanja u svijetu. Do istih su zaključaka došli i Blackwood & Tufi (2015.) u svom opsežnom pregledu jezičnih krajolika talijanske i francuske obale, gdje je engleski jezik također korišten i promatran iz kozmopolitske perspektive. Kao što je već navedeno u teorijskom dijelu ovoga rada, Šibenik je grad koji uvelike ovisi o turizmu te ga svake godine posjeti velik broj turista. Iz praktičnih razloga, ali i kako bi postao pristupačniji i otvoreniji za strane goste, Šibenik obiluje znakovima pisanim na engleskom jeziku koje turisti mogu puno lakše razumjeti nego hrvatski. Osim engleskog, mogu se pronaći primjeri i ostalih svjetskih jezika kao recimo talijanskog, njemačkog ili francuskog što svjedoči o također velikom priljevu turista iz tih govornih područja.

Slika 3: Primjer znaka na francuskom jeziku

Slika 4: Više stranih jezika na jednom znaku

Među analiziranim znakovima, njih se 9 odnosi na natpise koji su napisani isključivo na engleskom jeziku, 5 znakova uključuje kombinaciju više stranih jezika, a veći broj od 19 znakova odnosi se na dvojezične znakove na kojima možemo vidjeti kombinaciju upotrebe hrvatskog kao službenog jezika i engleskog jezika kao univerzalnog jezika sporazumijevanja za strane državljane.

5. Zaključak

U ovome radu uveden je koncept istraživanja jezičnih krajolika u turističkoj ponudi i postavljene su osnovne teorijske postavke važne za njegovo razumijevanje. Vodeći se prijašnjim istraživanjima jezičnih krajolika, predstavljen je kontekst Šibenika koji je služio kao baza podataka za analizu. Rezultati su pokazali da je engleski dominantan strani jezik koji možemo pronaći u jezičnom krajoliku Šibenika upotrijebljen kao *lingua franca* modernog doba kako bi se olakšalo snalaženje po gradu brojnim turistima.

Može se tvrditi da je, osim već navedenog, ovo istraživanje JK Grada Šibenika pomoglo i osvješćivanju percepcije o tome što sve čini krajolik nekog područja te što nam analiza javnih natpisa može reći o tom području, njegovim stanovnicima, životu, stavovima, ali i jezičnoj politici nadležnih institucija. Znakovi u JK pridonose i stvaranju komunikacijskog krajolika kojega čine kako eksplicitni tako i implicitni odnosi te time ukazuje na nevidljivu ili latentnu jezičnu dinamiku (Blackwood & Tufi, 2009.). U našem slučaju, pokazali su pozitivne stavove stanovnika i uprave grada prema stranim utjecajima i svoju otvorenost i spremnost dodatnom zbližavanju ljudi koje donosi proces globalizacije.

Kao ograničenje ovog istraživanja potrebno je navesti činjenicu koja se tiče problematike JK općenito a to je nedostatak čvrstih metodoloških principa za prikupljanje i analizu podataka. Međutim, ovaj rad može poslužiti lingvistima i sociolingvistima, kao i nastavnicima stranih jezika kako bi osvijestili pojavnost stranog jezika u našem okruženju i tu činjenicu dalje koristili u istraživanju jezika ili poučavanju. U budućnosti, s razvitkom teorije i metodologije ovog pristupa sociolingvističkim istraživanjima moglo bi se doći do zanimljivih i važnih podataka o krajolicima diljem svijeta te ih međusobno uspoređivati kako bismo dobili detaljne preglede jezika u svijetu. Primjerice, uvelike korisno bi bilo istražiti slične principe u

drugim gradovima i na taj način s adekvatnim uzorkom entiteta usporediti prisutnost utjecaja stranih jezika u različitim jednojezičnim i/ili višejezičnim sredinama.

Literatura:

1. Aierestan, J. *et al.* (2013) "Perspectivas del País Vasco: el paisaje lingüístico en Donostia San Sebastián". *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, Vol. 11, No. 1 (21), Paisajes lingüísticos en el mundo hispánico (2013), str. 23-38. *JSTOR*
2. Backhaus, P. (2007). *Linguistic Landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo*. Clevedon: Multilingual Matters.
3. Blackwood, R.; Tufi S. (2015). *The Linguistic Landscape of the Mediterranean: French and Italian Coastal Cities*. Hampshire: Palgrave Macmillan
4. Cenoz, J.; Gorter, D. (2006) "Linguistic Landscapes and Minority Languages". *International Journal of Multilingualism*, Vol. 3, No. 1, 2006, str. 67-80. *JSTOR*
5. Pavlenko, A. (2009) "Language Conflict in Post-Soviet Linguistic Landscapes". *Journal of Slavic Linguistics*, Vol. 17, No. 1/2, Special Double Issue: North American Contributions to Slavic Sociolinguistics (2009), str. 247-274. *JSTOR*.
6. Shohamy, E.; Gorter, D. (ur) (2009). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York: Routledge.
7. Stolac, D.; Vlastelić A., (ur) (2018). *Jezik i njegovi učinci*. Zagreb: Srednja Europa